

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

สำหรับวิธีดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณลักษณะหรือเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ซึ่งผู้วิจัยได้ กำหนดกระบวนการวิจัย ขอบเขตในการวิจัย และวิธีดำเนินการวิจัย ไว้ดังนี้

3.1 กระบวนการวิจัย

การวิจัยในหัวข้อ การเพิ่มศักยภาพวิสาหกิจขนาดกลาง และขนาดย่อมด้วยแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่ใช้สินทรัพย์ทางวัฒนธรรมไทย: กรณี วิสาหกิจชุมชนประเพณีผ้า และผลิตภัณฑ์จากผ้า ในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ในการวิจัย เพื่อศึกษาและรวบรวมข้อมูลของกลุ่มผู้ประกอบการขนาดกลางและขนาดย่อมในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 2 ที่มีศักยภาพในการพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์มาดำเนินการวิเคราะห์ถึงความเชื่อมโยงทางธุรกิจทั้งด้านการผลิตและการค้าการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีศักยภาพในการสร้างมูลค่า และจัดทำข้อเสนอแนะเชิงยุทธศาสตร์สำหรับพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการเพื่อเพิ่มขีดความสามารถทางการแข่งขันในท้องถิ่น ๆ สำหรับวิธีวิจัยเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory action research) ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย โดยแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอนหลัก ดังนี้

- 1) การศึกษาและสำรวจข้อมูล
- 2) การพิจารณาความเหมาะสมและความเป็นไปได้
- 3) การปฏิบัติการเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์
- 4) การทดสอบตลาด สรุปผลและจัดทำข้อเสนอแนะในการพัฒนาผลิตภัณฑ์

3.2 ขอบเขตในการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา ประกอบด้วยเนื้อหาที่ใช้ในการศึกษา ดังนี้

- 1) ศักยภาพของวิสาหกิจชุมชนในท้องถิ่น
- 2) เศรษฐกิจสร้างสรรค์
- 3) สินทรัพย์ทางวัฒนธรรมไทย
- 4) ผลิตภัณฑ์ผ้า และผลิตภัณฑ์จากผ้า
- 5) ความเชื่อมโยงทางธุรกิจ ด้านการผลิตและการค้า
- 6) การจัดทำข้อเสนอแนะสำหรับการพัฒนาผลิตภัณฑ์

ขอบเขตด้านตัวแปรต้น และตัวแปรตาม ในการวิจัยนี้ ประกอบด้วยตัวแปรในการวิจัย ดังนี้
ตัวแปรต้น ในการวิจัย คือ ศักยภาพและสินทรัพย์ทางวัฒนธรรมไทยของวิสาหกิจขนาดกลาง และขนาดย่อม ผู้ผลิตสินค้าประเพณีผ้า และผลิตภัณฑ์จากผ้า

ตัวแปรตาม ในการวิจัย คือ การพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่มีการเชื่อมโยงธุรกิจด้านการผลิตและการค้า

ขอบเขตด้านกลุ่มประชากร และกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย

กลุ่มประชากร ในที่นี้ หมายถึง กลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 2 ของประเทศไทย

กลุ่มตัวอย่าง ในที่นี้ หมายถึง กลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 2 ของประเทศไทย ที่ได้มาจากการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive sampling) จากกลุ่มผู้ผลิตผ้าและผลิตภัณฑ์จากผ้า ในเขตพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี ยโสธร อำนาจเจริญ และศรีสะเกษจำนวน 4 กลุ่มวิสาหกิจ คือ

- 1) วิสาหกิจชุมชนพัฒนาสตรีบ้านศรีฐาน ตั้งอยู่บ้านเลขที่ 48 หมู่ 9 ตำบลศรีฐาน อำเภอป่าติ้ว จังหวัดยโสธร เป็นกลุ่มผู้ผลิตผลิตภัณฑ์จากผ้าซิด ประเภทย้อม เบาะรองนั่ง ที่นอน และอื่นๆ
- 2) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มน้ำลำเซบาย ตั้งอยู่บ้านเลขที่ 25/1 หมู่ 5 บ้านโสกสว่าง ตำบลหัว

ตะพาน อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ ยโสธร เป็นกลุ่มผู้ผลิตผลิตภัณฑ์ผ้า ประเภทย้อม (ลายตาถ่อ)

- 3) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอผ้าไหม(เสื้อเก็บ) บ้านเมืองน้อย ตั้งอยู่บ้านเลขที่ 91 หมู่ 6 บ้านเมืองน้อย ตำบลเมืองหลวง อำเภอห้วยทับทัน จังหวัดศรีสะเกษ ยโสธร เป็นกลุ่มผู้ผลิตผลิตภัณฑ์ผ้าย้อมมะเกลือ และผลิตภัณฑ์จากผ้า เช่น เสื้อเก็บ(เสื้อเอกลักษณ์ของชนเผ่าส่วยในจังหวัดศรีสะเกษ)

- 4) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านทอผ้าและตัดเย็บชุมชน หมู่ 13 ตั้งอยู่บ้านเลขที่ 15 หมู่ 13 บ้านหนองสนม ตำบลบัวงาม อำเภอเดชอุดม จังหวัดอุบลราชธานี ยโสธร เป็นกลุ่มผู้ผลิตผลิตภัณฑ์ผ้าประเภทย้อม (ลายตาหม่อง)

3.3 เครื่องมือ และสถิติในงานวิจัย

เครื่องมือในการวิจัยในครั้งนี้ ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม และแบบสังเกต หลังการจัดเก็บข้อมูลได้วิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ โดยใช้ค่าสถิติในการวิจัย ดังนี้

- 1) ค่ากลางเลขคณิต (Mean) เป็นวิธีวัดค่าเฉลี่ยที่เกี่ยวข้องกับการประเมินผลิตภัณฑ์ การเข้าชม การจัดส่งสินค้า ตัวอย่างเช่น การศึกษาเพื่อหาค่าเฉลี่ยของผู้เข้าชมการจัดแสดงนิทรรศการ โดยมีผู้เข้าชมในแต่ละวันดังนี้ 222 150 80 35 92 85 112 และ 130 คน โดยมีวิธีการคือ เอาจำนวนคนทั้งหมดรวมกันแล้วหารด้วยจำนวนวัน 906 หาร 8 เท่ากับ 113.25 เพราะฉะนั้นค่าเฉลี่ยของผู้เข้าชมนิทรรศการวันละ 113 คน

- 2) ร้อยละ (Percentage) เป็นการแสดงการเปรียบเทียบ โดยให้จำนวนเต็มเป็น 100 ในกรณีที่ต้องการเปรียบเทียบข้อมูลต่างๆ โดยจะหาฐานของสิ่งที่ต้องการเปรียบเทียบนั้นเป็น 100

3.4 วิธีดำเนินการวิจัย

สำหรับการดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยโดยนำกรอบแนวคิดที่กำหนดไว้มาจัดแบ่งเป็นขั้นตอนการดำเนินงาน โดยแบ่งวิธีดำเนินการออกเป็น 4 ขั้นตอนหลัก ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาและสำรวจข้อมูล

จากการรวบรวมข้อมูลทฤษฎีภูมิของแหล่งสินทรัพย์ทางวัฒนธรรมจากเอกสารต่าง ๆ ประกอบด้วยเอกสารด้านศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิต และเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ที่สร้างคุณค่าและเชื่อมโยงกับภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยมองทั้งในภาพรวมของภูมิภาค และแยกย่อยลงไปยังท้องถิ่นในแต่ละจังหวัด เพื่อใช้เป็นแนวทางในการคัดกรองข้อมูลผลิตภัณฑ์ประเภทผ้าและผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องต่อเนื่องแปรรูปจากผ้า เพื่อให้ได้สินทรัพย์ทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่า และมีเอกลักษณ์อย่างแท้จริง จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น พบว่า ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 2 มีพื้นที่มีเขตชายแดนติดต่อกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และ ประเทศกัมพูชา จึงก่อเกิดบริบทของการหลอมรวมวัฒนธรรมของท้องถิ่นประเทศเพื่อนบ้านผสมผสานกับภูมิประเทศและประวัติศาสตร์ทำให้เกิดเอกลักษณ์ของพื้นถิ่น โดยคณะวิจัยเห็นว่า มีแหล่งที่มาของภูมิปัญญาและศิลปวัฒนธรรมที่จะก่อให้เกิดสินทรัพย์ทางวัฒนธรรม 4 ประการ คือ

- 1) ประวัติศาสตร์ของเมือง หรือท้องถิ่น
- 2) วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์
- 3) ตำนาน ความเชื่อ และเรื่องเล่าของท้องถิ่น
- 4) นิเวศน์วัฒนธรรม ซึ่งประกอบด้วย ลักษณะภูมิประเทศ ที่ราบลุ่มแม่น้ำ ภูมิอากาศ วิถีชีวิต พืชพันธุ์ ที่ก่อเกิดเป็นวัตถุต่าง ๆ

ขั้นตอนที่ 2 การพิจารณาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ ประกอบด้วย 3 ขั้นตอนย่อย ดังนี้

1) คัดกรองข้อมูล และกำหนดเกณฑ์ในการพิจารณาคัดเลือกสินทรัพย์ทางวัฒนธรรม โดยจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการ ที่มีผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่าย ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบ ร่วมอภิปรายและพิจารณาคัดเลือก โดยกำหนดเกณฑ์ด้านวัฒนธรรม และในด้านแนวโน้มการประยุกต์ใช้สินทรัพย์ในเชิงพาณิชย์ ได้แก่ ความครบถ้วนตามเอกลักษณ์ดั้งเดิม การใช้วัสดุดั้งเดิม การใช้รูปร่างดั้งเดิม และการใช้เทคนิคช่างฝีมือดั้งเดิม ซึ่งเกณฑ์ต่างๆ เหล่านี้ จะได้รับการพิจารณาทั้งในแง่ของการอนุรักษ์สืบสาน และการนำมาต่อยอดเพื่อประยุกต์ใช้งาน

2) การสำรวจสถานะและรวบรวมข้อมูลวิสาหกิจชุมชนประเภทผ้าและผลิตภัณฑ์ที่แปรรูปจากผ้าที่ได้จากการคัดกรองในข้อที่ 1 โดยเน้นศึกษาการใช้สินทรัพย์ทางวัฒนธรรมที่เป็นรากฐานในการผลิต เป็นการลงพื้นที่เพื่อสำรวจและรวบรวมข้อมูลด้านสถานะของสินทรัพย์ โดยแบ่งการลงพื้นที่ตามจังหวัดต่างๆ ซึ่งเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม การสังเกต และการถ่ายภาพสภาพปัจจุบันในการผลิตสินค้า การดำเนินธุรกิจ และบริการ รวมทั้งการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น การดำรงอยู่ของสินทรัพย์ทางวัฒนธรรม โดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่ใช้เป็นแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structure interview) สัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และผู้เชี่ยวชาญเรื่องสินทรัพย์นั้นๆ เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ศักยภาพในมิติต่างๆ ได้แก่ มิติทางด้านวัฒนธรรม มิติทางสังคม และมิติทางด้านธุรกิจ

3) การจัดทำเกณฑ์ในการประเมินศักยภาพของวิสาหกิจชุมชนประเภทผ้าและผลิตภัณฑ์แปรรูปจากผ้าที่ใช้สินทรัพย์ทางวัฒนธรรมเป็นรากฐานในการผลิต กำหนดเกณฑ์และจัดทำตารางจัดอันดับ โดยพิจารณาจากปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น

(1) มูลค่าเพิ่ม หมายถึง คุณค่าทางวัฒนธรรมของสินทรัพย์ที่สามารถนำมาสร้างสรรค์เพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ให้มีความทันสมัยและเข้ากับกระแสนิยม

(2) ผลกระทบต่อบริโภค หมายถึง ผลที่จะเกิดขึ้นต่อผู้บริโภค เช่น ความเข้าใจในคุณค่าของสินทรัพย์ และความต้องการในการบริโภคสินค้า

(3) ธุรกิจเชื่อมโยง หมายถึง มีการนำสินทรัพย์ทางวัฒนธรรมมาต่อยอดเป็นธุรกิจและมีความเชื่อมโยงกับหน่วยผลิตอื่น

(4) ความมีชื่อเสียงของสินทรัพย์วัฒนธรรมในเชิงพาณิชย์ หมายถึง สังคมผู้บริโภครู้จักสินทรัพย์ มีความแพร่หลายไปจากต้นกำเนิดออกไปในวงกว้าง

(5) ความเป็นเอกลักษณ์ คือ มีลักษณะเฉพาะตัว หรือเฉพาะถิ่น สามารถแยกแยะได้

(6) ความเสี่ยงต่อการลอกเลียนแบบ

(7) ความเป็นของแท้ หมายถึง สินทรัพย์นั้นต้องมีแหล่งกำเนิดในพื้นที่หรือในท้องถิ่นที่

สำรวจ

(8) ความสมบูรณ์ดั้งเดิม หมายถึง สินทรัพย์นั้นได้รับการอนุรักษ์ หรือเก็บรักษาวิธีการผลิตหรือใช้วัตถุดิบแบบเดิม

(9) ความภาคภูมิใจและมีคุณค่าต่อจิตใจ หมายถึง สินทรัพย์มีคุณค่า มีความผูกพันกับคนในสังคมในระดับต่างๆ นับตั้งแต่ระดับชุมชน ไปจนถึงระดับชาติ

ซึ่งปัจจัยต่างๆ ข้างต้นจะเป็นส่วนหนึ่งในการนำมาเป็นข้อพิจารณา เพื่อใช้ในการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง การจัดทำแผนงานในการพัฒนาเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มเป็นรายกลุ่ม

ขั้นตอนที่ 3 การปฏิบัติการเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ ประกอบด้วยรายละเอียดในการดำเนินงานดังนี้

1) การพัฒนานวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์ โดยการประเมิน และคัดเลือกแนวความคิดการออกแบบ พัฒนานวัตกรรมการผลิต และทดสอบแนวความคิดกับวิสาหกิจชุมชนประเภทผ้าและผลิตภัณฑ์แปรรูปจากผ้าที่ใช้สินทรัพย์ทางวัฒนธรรมเป็นรากฐานในการผลิต

2) การพัฒนากลยุทธ์ทางการตลาดของผลิตภัณฑ์ โดยการพัฒนารรจภัณฑ์ การสร้างแบรนด์ ตลอดจนการทดสอบตลาด แก่กลุ่มเป้าหมาย ซึ่งได้แก่วิสาหกิจชุมชนประเภทผ้า และผลิตภัณฑ์แปรรูปจากผ้าที่ใช้สินทรัพย์ทางวัฒนธรรมเป็นรากฐานในการผลิต

ขั้นตอนที่ 4 การทดสอบตลาด สรุปผลและจัดทำข้อเสนอแนะในการพัฒนาผลิตภัณฑ์

จากผลของการทดสอบตลาด ผู้วิจัยได้นำมาสรุปพร้อมทั้งเสนอแนะในการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มขีดความสามารถทางการแข่งขันในท้องที่ซึ่งในการดำเนินการทั้ง 2 ส่วนข้างต้น จะเป็นการวิจัยเชิงทดลอง ที่มีการปฏิบัติการในพื้นที่ผู้ผลิต โดยผู้ผลิตหรือกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยจะมีส่วนร่วมในการคิดและการปฏิบัติการทดลองร่วมกันกับผู้วิจัยในทุกขั้นตอน สำหรับการทดลองเพื่อพัฒนา

ผลิตภัณฑ์จะเป็นการนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาในตอนต้นมาใช้ประโยชน์ และในแต่ละกลุ่มจะมีเทคนิควิธีการในการพัฒนาแตกต่างกัน โดยยึดศักยภาพของวิสาหกิจเป็นสำคัญ